УДК 342.25
DOI: https://doi.org/10.31359/1993-0941-2024-47-75

Т. В. Стешенко, *к. ю. н., науковий співробітник Сектору порівняльного конституційного та муніципального права НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України*
ORCID ID:0000-0002-2002-454X

Л. С. Говоруха, *к. ю. н., молодший науковий співробітник Сектору порівняльного конституційного та муніципального права НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України*
ORCID ID:0009-0006-1616-8344

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В ПЕРІОД ВІЙНИ ТА В МЕХАНІЗМІ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Анотація. *В період реформ в Україні та воєнних викликів сьогодення система місцевого самоврядування та децентралізація влади дають можливість на місцях планувати життя й робити його таким, яким його хочуть бачити члени територіальної громади, які проживають на певній території і між ними є зв'язки, а потім вже можуть виникати інші важливі моменти в системі місцевого самоврядування. Саме згуртовані люди, які мають спільні інтереси на певній території можуть вирішувати питання місцевого значення.*

Рада Європи визначає соціальну згуртованість насамперед як матеріальну інтеграцію, тобто здатність суспільства забезпечувати добробут

© Стешенко Т. В., Говоруха Л. С., 2024

усіх своїх членів шляхом зменшення нерівності та забезпечуючи справедливий доступ до наявних ресурсів.

В статті розглядається питання соціальної згуртованості територіальної громади в період війни та в періоді післявоєнного відновлення України.

Ключові слова: *територіальна громада, соціальна згуртованість, післявоєнне відновлення України, громадянське суспільство.*

Постановка проблеми. В період реформ в Україні та воєнних викликів сьогодення система місцевого самоврядування та децентралізація влади дають можливість на місцях планувати життя й робити його таким, яким його хочуть бачити члени територіальної громади, які проживають на певній території і між ними є зв’язки, а потім вже можуть виникати інші важливі моменти в системі місцевого самоврядування. Для нашої держави особливо важливо налагодити зв’язок між усіма ланками системи публічної влади не лише задля післявоєнного відновлення, а й з метою подальшого розвитку та удосконалення місцевого самоврядування, а також виходу на якісно новий рівень взаємовідносин держави і місцевого самоврядування.

Метою статті є визначити сучасні парадигми функціонування соціальної згуртованості територіальної громади в період війни та в періоді післявоєнного відновлення України.

Виклад основного матеріалу. В історичному ракурсі соціолог Еміль Дюркгейм визначав особливості взаємного співіснування в «колективі» через спільні цінності, зокрема у належності до єдиної релігійної спільноти. Саме релігійний компонент був базисом взаємин в громаді. Це стосувалося домодерних суспільств. На місце релігійним факторам згуртування спільнот, колективів, громад прийшли цінності пов’язані із спільними національними ідентичностями [1].

У 70–80 роках XX століття феномен соціальної згуртованості став розглядатися крізь призму розвитку спільнот, громад, зменшення чи ліквідацію соціальних диспропорцій [1].

Актуальним є питання соціальної згуртованості в розділених суспільствах. Рональд Інглгарт розмірковував про трансформацію цінностей та демократичний розвиток, про вплив традицій-

них культурних цінностей на демократичні практики. Його розвідки виокремили парадокс, що суспільства, які зосереджені в сучасному світі на більш традиційних цінностях «цінностях виживання» складно економічно адаптуються та розвиваються, там спостерігаються складні виклики у розвитку демократії, справедливому економічному розподілі та зростанні, існують проблеми соціального, медичного забезпечення. Спільноти, орієнтовані на цінності самовираження залишаються адаптивними та відкритими до змін [2].

Аналіз останніх публікацій. В цілому питання соціальної згуртованості фігурує як одна із складових загального та місцевого розвитку в дослідженнях австралійських, американських, європейських вчених. У вітчизняній науці питання соціальної згуртованості членів територіальної громади вивчається такими науковцями як В. Андріяш, С. Бабенко, О. Боровський, О. Дейнеко, Н. Євтушенко, Т. Самофалова та інші.

В Європейському Союзі згуртованість визначається у різних вимірах: економічному, соціальному та просторовому.

Через зменшення диспропорцій розвитку різних регіонів досягається посилення економічної та соціальної згуртованості.

Одне із визначень соціальної згуртованості – здатність суспільства забезпечувати добробут усіх своїх членів, мінімізуючи диспропорції та уникаючи маргіналізації. За поширеним підходом, котрий нині інтегрується до багатьох документів у цій сфері, «соціальна згуртованість – це стан справ, який стосується як вертикальної, так і горизонтальної взаємодії членів суспільства, що характеризується набором ставлення й норм, котрі охоплюють довіру, відчуття належності, бажання брати участь і допомагати, а також прояв цього в поведінці». В підходах міжнародних організацій, ООН соціальна згуртованість обумовлена рівнем соціальної довіри, яка уможливлює співпрацю. У розумінні Ради Європи, «основне питання полягає в тому, до якої міри люди почуваються пов'язаними із суспільством та наскільки вони віддані певному набору узвичаєних цінностей і соціальних цілей». Світовий банк робить акцент на значенні інститутів, необхідних для зміцнення соціальної згуртованості, яка своєю чергою допомагає країнам здійснити перехід від одного порядку до іншого [1].

Соціальна згуртованість також розглядається, як об'єднання відповідно до спільних цілей розвитку, основою є активна участь населення у розв'язанні проблем місцевого значення та спільній взаємній довірі між владою, бізнесом і громадськістю. Високий рівень згуртованості є сприятливим чинником щодо мобілізації наявних ресурсів у реалізації соціальних чи економічних ініціатив; сприяння високому рівню соціальної відповідальності бізнесу; та досягнення резистентності (стійкості) до непрогнозованих викликів [3].

Вивчаючи питання соціального згуртування громади потрібно розуміти усі соціальні проблеми чи виклики, які протидіють згуртуванню в певній територіальній громаді і можливості їх вирішення.

Для вирішення виниклих проблем існують моделі соціальної роботи в громаді, які потребують детального аналізу, для розуміння їх впливу спершу на активізацію громади, а потім на її згуртування. У теорії та практиці соціальної роботи в громаді існують різні моделі соціальної роботи в громаді, найважливіші з них це класифікація Д. Ротмана та К. Попла. Вченим Д. Ротманом було виділено три класичні моделі: місцевий розвиток або розвиток територіальної громади (Local development or community development); соціальне планування (Social Planning); та соціальну дію (Social Action) [4].

Важливою для соціальної згуртованості є ротманівська модель «соціальної дії», яка є ефективною у випадку, коли для задоволення потреб і вирішення проблем окремих груп, виникає необхідність зміни, перерозподілу ресурсів, влади або законодавства [4].

Згодом була додана ще четверта модель, модель «соціальної підтримки і догляду в громаді» (Community care), яка передбачає створення мережі професійних соціальних служб або волонтерських організацій у територіальній громаді з метою надання кваліфікованої підтримки, організації догляду і покращення соціального добробуту жителів громади. В якій мова йде більше про допомогу вразливим верствам населення й волонтерську діяльність для цих груп [4].

Для ефективного згуртування громади важливим також є залучення до процесу згуртування всіх секторів об'єднаної територіальної громади: влади, бізнесу й громадськості. Кожна із сторін є партнером й взаємодоповнює один одного й таким чином громада є головним ініціатором та суб'єктом розвитку [5].

Процес формування соціальної згуртованості передбачає становлення спільних цінностей на різних суспільних рівнях, відстежування динаміки відповідних процесів, зменшення розбіжностей та диспропорцій у статках, доходах. В умовах російського вторгнення в Україну значною мірою стійкість України полягає в згуртованості спільнот, практиках довіри та співпраці громадян, організацій, міжсекторній співпраці.

Зміцнення соціальної згуртованості – важливий елемент стійкості та єдності перед лицем російського повномасштабного вторгнення, а також ключова «цеглинка» для відновлення України [6]. Для посилення соціальної згуртованості в Україні варто:

1. Зміцнювати вертикальну згуртованість, яка полягає в впровадженні цільових заходів для зміцнення вертикальної згуртованості. Серед таких заходів можуть бути підтримка особистої безпеки, надання якісних державних послуг, зміцнення відчуття відповідальності та зменшення корупції [6].

2. Зміцнювати відчуття громадянського обов'язку, яке можливе через програми, які сприяють політичній ефективності на місцевому рівні, завдяки відчуттю здатності впливати на зміни і процеси ухвалення рішень. Також варто поліпшувати розуміння політичних процесів та навичок участі у політичному житті як на національному, так і на місцевому рівні, а також навичок моніторингу зусиль з відновлення [6].

3. Розробляти індивідуальні підходи під час підготовки до реінтеграції окупованих територій: Різне ставлення до людей, які проживають на непідконтрольних уряду України територіях (НПУТ) Донецької та Луганської областей, окупованих Росією до 2022 року, в окупованому Криму, а також на територіях, окупованих у 2022 році і пізніше говорять про потребу в різних підходах до їх реінтеграції після звільнення. Варто враховувати

відмінності у сприйнятті чи побоювання щодо цих груп через їх громадянську та політичну орієнтацію [6].

Дослідження впливу війни на соціальну згуртованість є важливим для розуміння теперішнього і майбутнього України. Водночас стабільність і ступінь єдності відіграють важливу роль для стійкості суспільства та держави в умовах повномасштабної війни. Важливе значення консолідованого суспільства для національної стійкості також визнане українською владою у Концепції запровадження національної системи стійкості України. Соціальна згуртованість є одним з головних пріоритетів міжнародних актів, зокрема для Програми USAID «Демократичне врядування у східній Україні» і в діяльності ПРООН в Україні [6].

Одним із широко розповсюджених підходів є оцінювання соціальної згуртованості у горизонтальному та вертикальному вимірах. Горизонтальний вимір стосується відносин між різними індивідами та групами у суспільстві, тоді як вертикальний вимір – зв’язків між державою та її громадянами чи громадянським суспільством [6].

Альтернативою горизонтальному та вертикальному поділу є класифікація, що ґрунтується на галузях, зокрема у політичній та соціокультурній сферах. Політична сфера пов’язана з вертикальною згуртованістю, а соціокультурна – з горизонтальною. Економічна сфера вимірює соціальну згуртованість в Україні та рідше фігурує серед невід’ємних аспектів соціальної згуртованості. Європейський підхід зосереджується на соціальній ексклюзії, нерівностях та маргіналізації і надає економічному виміру більшого значення порівняно з північноамериканським підходом, у якому акцент робиться на солідарності та зв’язках, які об’єднують людей. Проте економічне становище та (не)рівність часто розглядаються як передумови або підстави соціальної згуртованості, а не її невід’ємні складові. Коли індивіди мають рівний доступ до ресурсів і повністю залучені до соціально-економічного життя, це може зміцнити їхню довіру до інших індивідів та інституцій, сприяти участі та налагодженню контактів, а також сприяти позитивному відчуттю приналежності [6].

Окрім того, горизонтальні та вертикальні виміри можна доповнити виміром зосередження на спільному блазі, наскрізному елементі, який неможливо однозначно віднести до горизонтальних чи вертикальних аспектів. Цей вимір об'єднує та доповнює обидва аспекти. Він проявляється у суспільних діях і ставленнях, які демонструють солідарність, відповідальність за інших, повагу до соціальних правил і залученість до життя громади в цілому [6].

Соціальна згуртованість може проявлятися не тільки в суб'єктивному сприйнятті та ставленні, відображаючи думки людей, але й мати об'єктивні поведінкові прояви [6].

Соціальна згуртованість охоплює не тільки емоційний і психологічні стани, але й реальні дії, що випливають зі зв'язку, довіри, співпраці та допомоги. Наприклад, високий рівень готовності до співпраці та допомоги має значення, коли він супроводжується помітною участю в соціально-політичному житті [6].

Соціальна згуртованість територіальних громад в післявоєнному відновленні України відображена в планах післявоєнного відновлення представленими органами громадянського суспільства.

Оцінку масштабу пошкоджень та потреб України внаслідок війни здійснюють центральні органи виконавчої влади – міністерства, а також Офіс Президента України у співробітництві із представниками громадянського суспільства, провідні міжнародні організації (Світовий банк, Європейська комісія, ООН). Спеціалізовані міжнародні організації продукують оцінки втрат по галузях економіки: в телекомунікаційному секторі, сільському господарстві тощо [7].

На рівні громадянського суспільства діє ряд проєктів, які документують та оцінюють втрати житлового фонду України, моніторять шкоду навколишньому середовищу, фіксують руйнування освітньої та медичної інфраструктури [7].

Для ефективного управління в період відбудови України необхідним є створення цифрових продуктів/інформаційних систем. Це дозволить не тільки ефективно управляти відбудовою, але і зробити її прозорою для суспільства, донорів та міжнародних партнерів.

Основний цифровий продукт влади, в створенні якого беруть участь влада, органи громадянського суспільства і міжнародні донори і який має бути основою відбудови – це DREAM (Digital Restoration Ecosystem for Accountable Management). За допомогою донорів держава розробляє й інші, більш спеціалізовані цифрові продукти, наприклад, сервіс для компенсації зруйнованого житла [7].

На рівні громадянського суспільства втілюються проєкти цифровізації громад. Є приклади як невеликих пілотних проєктів, так і доволі масштабних ініціатив. Також органи громадянського суспільства розробляють моніторингові цифрові сервіси, особливо активно – у сфері захисту довкілля [7].

Створення аналітичних центрів, координаційних/експертних майданчиків для супроводу відновлення – це прерогативна громадянського суспільства, як всередині України, так і на міжнародному рівні.

Українське громадянське суспільство було дуже активним у створені маніфестів та концепцій відновлення: Маніфести стосувалися як принципів відбудови України, так і міжнародної ситуації. Була створена велика кількість візійних документів різного ступеню деталізації щодо відновлення, проте важко оцінити, наскільки вони вплинули на позицію влади, оскільки наразі немає загальнодержавної стратегії відновлення.

Корисною є активність громадянського суспільства у створенні навчальних програм для учасників відбудови, особливо на рівні громад. В Україні в результаті децентралізації новостворені громади зіткнулися з новими повноваженнями і відповідальністю, яку вони набули, не маючи достатніх фінансових ресурсів, досвіду, інфраструктури та кадрів. Проблемою є практика передачі із центрального на місцевий рівень повноважень без передачі відповідних фінансових ресурсів на місця. Війна та необхідність відновлення зробили цю ситуацію ще більш гострою. Через це навчання органів місцевого самоврядування у таких складних сферах, як інженерний захист територій, оновлення містобудівної документації, розвиток житлово-комунальної сфери тощо, має набути набагато більших масштабів, ніж це є зараз [7].

Однією зі сфер, де громадянське суспільство України було дуже активним і продуктивним, є створення аналітичних планів відновлення. Аналітичні центри публікують як свої оригінальні розробки, так і критичний професійний аналіз планів влади. Особливо ґрунтовними виглядають продукти природоохоронних органів громадянського суспільства. Велика кількість органів громадянського суспільства різного профілю, від архітектурних до тих, хто спеціалізується на економіці, бере участь у створенні планів відновлення громад [7].

Декілька провідних організацій-координаторів громадянського суспільства втілюють масштабні програми підтримки українських органів громадянського суспільства для їх участі у відбудові. Це, в першу чергу, ІСАР ЄДНАННЯ, Фонд «Східна Європа», Міжнародний фонд «Відродження» [7].

У сфері відбудови та ремонту житла, медичної, освітньої та соціальної інфраструктури активним і потужним гравцем є держава, проте процеси, які вона координує чи ініціює, відбуваються досить повільно. В той же час, громадянське суспільство було залучено до відбудови та ремонту житла та інфраструктури набагато раніше і діє одразу в декількох напрямках. Можна виділити чотири основні напрями діяльності органів громадянського суспільства та волонтерських ініціатив у цій сфері: 1) фізичний ремонт та відбудова пошкоджених та зруйнованих помешкань громадян; 2) планування нових просторів у населених пунктах, що постраждали від війни; 3) навчання мерів, архітекторів, фахівців, менторство та створення посібників для учасників відбудови; 4) фаховий інженерний супровід будівельних проєктів. Здебільшого це волонтерські проєкти, які мають певних фахівців в цій сфері, навколо яких об'єднуються охочі взяти участь у роботі ініціатив у тому чи іншому вигляді: фізична робота на об'єктах, надання будматеріалів.

Висновки. Важлива сфера участі органів громадянського суспільства у відбудові – це експертна підтримка центральної влади та органів місцевого самоврядування в ході відновлення. Один із прикладів – це коаліція громадських організацій RISE, яка бере, серед іншого, участь у створенні системи управління відбудовою DREAM. З огляду на різний масштаб та рівень спро-

можності громад України, дуже цінним є допомога органів громадянського суспільства владі на рівні громади, особливо у підготовці планів відновлення [7].

Проєкти з партисипації, залучення мешканців громад до розробки планів і процесу відновлення також в основному реалізуються представниками громадянського суспільства. Органи громадянського суспільства та міжнародні організації реалізують проєкти з підвищення соціальної згуртованості.

Психологічна підтримка населення та адаптація ветеранів були в фокусі органів громадянського суспільства і до початку повномасштабної війни, а в 2022–24 році робота в цій сфері стала ще більш інтенсивною. Звернемо увагу на те, що, як і в інших сферах, українські органи громадянського суспільства створюють успішні коаліції організацій, а також продуктивно співпрацюють із владою.

Список використаних джерел:

1. Тищенко Ю. Виклики соціальної згуртованості в громадах: контекст ургентного реагування та майбутнього відновлення. *Місцеве самоврядування в умовах відновлення України: виклики та перспективи*. Матеріали міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні. 9 груд. 2022 р. Київ 2022. С. 138–139. URL: https://www.researchgate.net/publication/368918927_Misceve_samovraduvanna_v_umovah_vidnovlenna_Ukrainivikliki_ta_perspektivi_Materiali_miznarodnogo_Kruglogo_stolu_do_dna_miscevogo_samovraduvanna_v_Ukraini_Kiiv_9_grudna_2023_r_Za_zagredLGKomahi_VSKoltu
2. Інґлгарт Р. Культура і демократія / Переклад Шевчук Л. *Незалежний культурологічний часопис «Ї»*, *Культура має значення*. № 53. 2008. URL: https://www.ji.lviv.ua/n53texts/inglehart.htm
3. Економічні засади сприяння згуртованості громад : аналіт. доп. [Химинець В. В., Головка А. А., Жаліло Я. А. та ін.]. Київ : НІСД, 2022. 52 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022–07/zgurtovanist-dop.-pravki_direktora-red-15.12_01_el_nauk_vidannya_gotove2_07_07_2022.pdf
4. Слозанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: монографія / за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. В. А. Поліщук. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2018. 382 с. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13712/1/8slozanska_monogr.pdf

5. Семигіна Т. В., Лиховид Д. О. Як перетворити населення на спільноту? (Соціально-технологічні аспекти розвитку територіальної громади). *Наукові записки. Соціологічні науки.* Т. 174. 2015. С. 81–85. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Semigina_2015_4.pdf
6. Мініч Р. Соціальна згуртованість в Україні: Частина 1 тенденції за даними індексів rescore 2023 та score 2021. Пер. з англ. Гончар О. *Агентство США з міжнародного розвитку (USAID)*. 2024. 38 с. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024–03/PUB_Social-Cohesion-in-Ukraine_UKR_March.7.2024.pdf
7. Дослідження ініціатив у сфері повоєнного відновлення. *Дослідницький проєкт, «Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства України», ICAP «Єднання» у консорціумі з Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) та Центром демократії та верховенства права (ЦЕДЕМ) через Агентство США з міжнародного розвитку (АМР США)*. Червень 2023. 235 с. URL: https://ednannia.ua/images/Master_version_UKR_Rebuilding.pdf

REFERENCES :

1. Tyshchenko Yu. (2022). Vyklyky sotsialnoi zghurtovanosti v hromadakh: kontekst urhentnoho reahuvannia ta maibutnoho vidnovlennia. *Mistseve samovriaduvannia v umovakh vidnovlennia Ukrainy: vyklyky ta perspektyvy.* Materialy mizhnar. kruhloho stolu do Dnia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini. 9 hrud. 2022 r. Kyiv. URL: https://www.researchgate.net/publication/368918927_Misceve_samovraduvanna_v_umovah_vidnovlenna_Ukrainivikliki_ta_perspektivi_Materiali_miznarodnogo_Kruglogo_stolu_do_dna_miscevogo_samovraduvanna_v_Ukraini_Kiiv_9_grudna_2023_r_Za_zagredLGKomahi_VSKoltu
2. Inglhart R. (2008). Kultura i demokratiia / Pereklad Shevchuk L. *Nezalezhnyi kulturolohichnyi chasopys «Yi», Kultura maie znachennia.* № 53. URL: https://www.ji.lviv.ua/n53texts/inglehart.htm
3. Ekonomichni zasady spryiannia zghurtovanosti hromad : analit. dop. Khymynets V. V., Holovka A. A., Zhalilo Ya. A. at alls. (Eds.). (2022). Kyiv : NISD. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022–07/zgurtovanist-dop.-pravki_direktora-red-15.12_01_el_nauk_vidannya_gotove2_07_07_2022.pdf
4. Slozanska H. I. (2018). Sotsialna robota v terytorialnii hromadi: teorii, modeli ta metody: monohrafiia. V. A. Polishchuk (Ed.). Ternopil: TNPU imeni V. Hnatiuka. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/13712/1/8slozanska_monogr.pdf
5. Semyhina T. V., Lykhovyd D. O. (2015). Yak peretvoryty naselennia na spilnotu? (Sotsialno-tekhnolohichni aspekty rozvytku terytorialnoi hromady). *Naukovi zapysky. Sotsiolohichni nauky.* Voll. 174. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Semigina_2015_4.pdf

6. Minich R. (2024). Sotsialna zghurtovanist v Ukraini: Chastyna 1 tendentsii za danymy indeksiv rescore 2023 ta score 2021. Honchar O. (Transl.). Ahentstvo SShA z mizhnarodnoho rozvytku (USAID). URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024–03/PUB_Social-Cohesion-in-Ukraine_UKR_March.7.2024.pdf
7. Doslidzhennia initsiatyv u sferi povoiennoho vidnovlennia. Doslidnytskyi proiekt, «Initsiatyva sektoralnoi pidtrymky hromadianskoho suspilstva Ukrainy», ISAR «Yednannia» u konsortsiumi z Ukrainskym nezalezhnym tsentrom politychnykh doslidzhen (UNTsPD) ta Tsentrom demokratii ta verkhovenstva prava (TsEDEM) cherez Ahentstvo SShA z mizhnarodnoho rozvytku (AMR SShA). Cherven 2023. URL: https://ednannia.ua/images/Master_version_UKR_Rebuilding.pdf

T. V. Steshenko, L. S. Hovorukha

Social Cohesion of the Territorial Community During the War and in the Mechanism of Post-War Reconstruction of Ukraine

Summary. *During the period of reforms in Ukraine and the current military challenges, the local self-government system and decentralisation of power allow local people to plan life and make it the way they want it to be, as members of the territorial community living in a certain area have connections between them, and then other important issues in the local self-government system may arise. It is the united people who have common interests in a certain territory that can solve local issues. Cohesion can help local governments better perform their functions, address the challenges of the current martial law, and accelerate future integration into the European community.*

The social cohesion of territorial community members in managing regional processes is related to the issues of establishing community life, implementation of regional policies in various areas aimed at sustainable development.

Social cohesion as a phenomenon is associated with the processes of social integration, community involvement in the common cause of community life, the ability to cooperate within the community, joint work of citizens and authorities, and cross-sectoral interaction. Social cohesion affects the ability to overcome crises, adapt to challenges, and interact with each other and with state and local authorities.

«Social cohesion» is a term that has entered common usage and is regularly used in the media, political speeches, academic texts and on the international stage. In the European Union, for example, this concept has become a benchmark

in the field of public policy to promote economic and social development of different countries and regions. The term, which appeared in philosophical and sociological works, has gradually evolved into a category of social action, where it is defined as both a social goal and a means of state policy. Social cohesion, while not universally defined, is associated with a sense of belonging to a community, as well as solidarity and mutual respect among its members. It is a relationship between the government and citizens that allows everyone to feel involved and have equal rights, political and social opportunities.

The Council of Europe defines social cohesion primarily as material integration, i.e. the ability of a society to ensure the well-being of all its members by reducing inequality and ensuring fair access to available resources.

The Council of Europe's strategy on social cohesion is based on 4 key ideas:

Investing in social rights and a cohesive society.

Building shared social responsibility.

Strengthening representation and democratic decision-making, as well as developing public dialogue and civic engagement.

Building a secure future for all.

The article deals with the issue of social cohesion of the territorial community during the war and in the period of post-war reconstruction of Ukraine.

Keywords: *territorial community, social cohesion, post-war reconstruction of Ukraine, civil society.*